

בבא קמא קיג-ב

עניין: דינא דמלכותא דינא והדור קיבלוה דפורים

פרשת דרכים דרוש כב

במסכת שבת דף פח. וז"ל ויתיצבו בתחתית ההר³ א"ר אבדימי בר חמא מלמד שכפה עליהם את ההר כגיגית ואמר להם אם מקבלים אתם את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם, א"ר אחא בר יעקב מכאן מודעא רבה לאורייתא. ופרש"י מכאן מודעא רבה, שאם יזמינם לדין למה לא קיימתם מה שקבלתם עליכם יש להם תשובה שקבלוה באונס. וכתבו והנה חוץ מדרכנו אפשר ליישב, וקודם כל דבר נקדים דמאי דאמרין מכאן מודעא רבה לאורייתא, דהא לא שייכא מודעא אלא במי שאנס את חברו לעשות איזה דבר שלא כרצונו, אבל מלך שמצוה לעבדיו שיעשו כך וכך הרי הם מחוייבים לעשותו ואין כאן טענת אונס. דהא קי"ל⁴⁸ דדינא דמלכותא דינא וכל שכן דינא דמלך מלכי המלכים יתברך שמו, ואם כן אם ה' אנס את ישראל שיקבלו לשמור ולקיים תרי"ג מצות מה מודעא יש כאן שהרי מחוייבים הם לשמור מצות מלכם, והרשב"א כתבנו דבריו לעיל נרגש מזה וז"ל, ואם נאמר שנענשו מפני שעברו על מצות מלכם אם כן בטלה מודעא זו, ע"כ דבריו. ולא ידעתי למה לא יקשה לפי האמת דבטלה מודעא זו, משום דהם נענשים על מה שעברו על גזרת מלכם וקי"ל דינא דמלכותא דינא.

ולפי דברי מהרי"ק ז"ל נאמר באופן אחר, אך נקדים עוד טעם אחר למה גבי שבע מצות בני נח לא שייך טעמא דאונס, והוא עם מ"ש הרא"ש בפסקיו⁴⁹ עלה דההיא דאמר שמואל דינא דמלכותא דינא, שכתב בשם ר"ת ז"ל דהיינו כשהמלך משה גזרותיו על כל בני מלכותו, והביא ראיה מהא דתנן בגיטין⁵⁰ לא היו סיקריקון ביהודה כו'. ואף שהרא"ש שם דחה ראיה זו, מכל מקום לענין דינא ס"ל כר"ת דאמרין דינא דמלכותא דינא בדבר הכולל לכל בני מלכותו, וכמו שנראה מדברי הטור סי' שסט יע"ש.⁵¹ אם כן איפא גבי שבע מצות בני נח שהיא גזרה כוללת לכל העולם פשיטא דלא מהני טעמא דאונסים היינו, דתיפוק ליה משום דינא דמלכותא ואם לא היו מקבלים עליהם היו מחוייבים לשמור ולקיים שבע מצות בני נח משום גזרת מלך, אבל גבי שאר מצות שאינם אלא לישראל לא שייך דינא דמלכותא,⁵² ואם המודעא למקומה ומש"ה הדור קבלוה בימי אחשורוש, והנה כל טענת ישראל לומר דלא שייך טענת דינא דמלכותא דינא הוא משום ההיא דר"ת, דכל שאינו משה גזרותיו על כל מלכותו לא שייך דינא דמלכותא, וטעם זה היה צודק אם היו ישראל ג"כ תחת שר ככל העו"ג ולא היה הפרש ביניהם כלל, אז היו צודקים בטענתם דמה ראה ה' לגזור דוקא על ישראל ולא על שאר האומות, אבל מאחר שכל העו"ג מסרם ה' תחת השרים וישראל דוקא הם תחת מלכותו יתברך, אינם צודקים בטענה זו כלל, שהרי לכל בני מלכותו הוא גזור גזרה כוללת והעו"ג מסרם לשרים.

רמב"ן שבת פח.

כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, לפיכך כשעברו על התורה עמד והגלם מן הארץ, משגלו מסרו מודעא על הדבר מדכתיב¹⁶⁸ והעולה על רוחכם ה' לא תהי' אשר אתם אומרים נהיה כגוים וכמשפחות האדמה לשרת עץ ואבן. וכדאמרין באגדה¹⁶⁹ רבי יחזקאל עבד שמכרו רבו כלום יש לו עליו וכו'. לפיכך כשבאו לארץ בביא' שניה בימי עזרא עמדו מעצמם וקבלו ברצון, שלא יטענו עוד שום תרעומת, והיינו בימי אחשורוש שהוציאו ממות לחיים, והיה זה חביב עליהם מגאולה של מצרים.

מהר"ל תפארת ישראל פל"ב

אבל מה שכפה עליהם ההר, שלא יאמרו ישראל אנחנו קבלנו התורה מעצמנו. ואם לא היינו רוצים, לא היינו מקבלים התורה. ודבר זה לא היה מעלת התורה. כי התורה כל העולם תלוי בה. ואם לא היתה התורה, היה העולם חוזר לתהו ובהו (שנא פת). ולפיכך אין ראוי שתהיה קבלת התורה בבחירת ישראל¹³, רק שהיה הקב"ה מחייב ומכריח אותם לקבל התורה, שאי אפשר זולת זה, שלא יחזירו¹⁴ העולם לתהו ובהו¹⁴. ואל יקשה, סוף סוף הרי במדרש הזה בארו כי היו רוצים הרשעים לפרוק עול, שהיו חושבים כי חבור זה אינו מוכרח, רק אפשרי שיהיה, ואפשר שלא יהיה. והשיב להם יחזקאל כי חבור זה מוכרח, כי הוא יתברך מכריח אותם על זה²⁸. ולפיכך כפה עליהם הר כגיגית, במה שהחבור הזה הכרחי, ואינו דבר שאפשר שיהיה, ואפשר שלא יהיה²⁹. שאחר שקבלת התורה הוא שלמות כל העולם, אין יהיה בדבר זה אפשרית³⁰ כלל.